

תקציר

סדר אזורי מפרצי. מדינות המפרץ מציגות עצמן בשנים האחרונות כמובילות סדר אזורי חדש, המבוסס על יציבות, קדמה ועצמאות מדינית, בניגוד לדימוי ההיסטורי שלהן – של תלות ברווחי נפט ובמערב. תהליך זה מבטא גם רצון בהיפרדות מתפיסות של מזרח תיכון כושל ובעייתיות ומשרתת את הכלכלה המקומית (משיכת השקעות, תיירות וטכנולוגיה) והן את השלטון – חתירה ללגיטימיות פנימית ושמירת “החוזת החברתי” עם האזרחים.

משוואת יחסים חדשה. מדינות המפרץ פועלות לשינוי אופי היחסים ביניהן לבין הקהילה הבינלאומית, ובעיקר עם ארצות הברית: ממערכת (היסטורית) של תלות, בעיקר ביטחונית, למדיניות המבוססת יותר על אינטרסים משתנים של תן וקח. מדינות המפרץ תופסות עצמן כנכסיות והן כבר לא “לקוחות” בלבד, אלא שחקניות אוטונומיות המגוונות משענות. **סין כתוספת, לא כתחליף.** המעורבות הסינית במדינות המפרץ גוברת, בעיקר בתחום הכלכלי, האנרגטי והטכנולוגי, אך בראיית המדינות אין היא באה במקום היחסים שלהן עם ארצות הברית. מדינות המפרץ ככלל מבקשות לקיים יחסים טובים עם שתי המעצמות במסגרת של תמרון חכם ולא של בחירה דיכוטומית.

עיצוב זהות המדינה. מדינות המפרץ מבקשות לנסח זהות לאומית חדשה של מודרנה, קדמה טכנולוגית ואסלאם חדש (מתון), תוך שמירה על יסודות שמרניים-שבטיים. במרכז הזהות החדשה ניצבים דימויים של עתידנות, חדשנות ובינה מלאכותית, כמו גם הובלה על ידי מנהיגים צעירים ודינמיים.

אינדוקטרינציה דרך חדשנות. מדינות המפרץ משקיעות רבות בחינוך, בהכשרות, במרכזי מחקר ובהיי-טק – כל אלו מכוונים ליצירת דור צעיר שפתוח לעולם, אך כפוף לערכים שמרניים ולאומיים. מדובר במודל חדש של אינדוקטרינציה רכה, שמשלב תודעה לאומית עם כלים של חדשנות גלובלית.

הטכנולוגיה בשירות המונרכיה. המודרניזציה המפרצית אינה תורמת לליברליזציה פוליטית, נהפוך הוא: קדמה כלכלית וטכנולוגית היא אמצעי נוסף בידי בתי המלוכה, המסייע בשמירה קפדנית על כוח ריכוזי, פיקוח על מידע ודיכוי איומים פנימיים. הטכנולוגיה אינה רק מנוע לצמיחה אלא גם כלי לעוצמה ריבונית. סייבר ובינה מלאכותית משמשים גם להגנה על תשתיות, לניטור פנימי ולעיצוב דעת קהל.

ריבוי זהויות. מדינות המפרץ מסוגלות ללבוש מסיכות שונות בהתאם לאינטרס שלהן בנסיבות משתנות: ביחסים עם העולם הערבי-מוסלמי הן מגינות על האסלאם ותומכות בפלסטינים; מול המערב – חלוצות בקדמה ופיתוח ומוקד אזורי של יציבות; עם ישראל – שותפות שקטות; עם המעצמות – שחקניות עצמאיות ונכסיות; ובמישור האזורי – מפייסות, מגשרות או מתווכות.

תחרות מובנית. מקור התחרות והאתגרים עבור המדינות הוא לעיתים גם שכנותיהן. בין מדינות המפרץ, ובעיקר בין ערב הסעודית, קטר ואיחוד האמירויות מתקיימת תחרות בתחומים רבים, בהם טכנולוגיה, כלכלה ופיננסים, אך גם גיאופוליטיקה. תחרות זו יונקת מאמביציה אישית של המנהיגים, מרצון לחיזוק הלאומיות ואף ממשקעי עבר טריטוריאליים ושבטיים. היא מקשה על היכולת לשתף פעולה בתחומים שונים ומעיבה על רעיון 'האחדות המפרצית'.

דבקות בדטנט עם איראן. למרות חולשתם היחסית של איראן ושלוחיה בעקבות שנתיים של מלחמה, ובעיקר לאחר מלחמת 12 הימים עם ישראל וארצות הברית ביוני 2025, איראן נתפסת עדיין כאיום מרכזי עבור מדינות המפרץ, והן צפויות לדבוק במדיניות של גידור סיכונים מולה. זו באה לידי ביטוי בדטנט בין הצדדים, שנתפס במפרץ כהצלחה. בראיית המדינות האיום שאיראן מציבה עודנו חמור, ובכל מקרה, בראייתן צפוי עימות נוסף בינה לבין ישראל ו/או ארצות הברית.

מדינות המפרץ וישראל. מדינות הסכמי אברהם ציננו את יחסן לישראל בעקבות המלחמה בעזה, אך שמרו על מסגרת היחסים עימה – הישג לא מבוטל כשלעצמו. יתרה מכך, חלק מהנזק שנגרם ליחסים הוא הפיך. ככלל, הממד הפומבי ביחסים, קרי תהליך הנורמליזציה, רגיש להתפתחויות בסכסוך הישראלי-פלסטיני ואף הישראלי-איראני, ומושפע מדעת הקהל הערבית. לעומת זאת, המסלול החשאי-ביטחוני של היחסים מבוסס בעיקרו על אינטרסים אסטרטגיים ארוכי טווח של המדינות, ולכן עמיד יותר. עבור ישראל המפרץ הערבי הוא מקור להזדמנויות אסטרטגיות – שיתופי פעולה ביטחוניים וטכנולוגיים ונוכחות כלכלית בזירה מתעוררת – אך גם מקור לאתגרים. הבנת האינטרסים המפרציים ויכולת להתאים את המדיניות הישראלית לשינויים המהירים במרחב זה הן תנאי הכרחי לשימור ולחיזוק הקשרים.